

**Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського**

**ЗАТВЕРДЖУЮ Ректор Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
проф. Лазаренко Н.І.
« ____ » 2019 р.**

**ПРОГРАМА І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ
ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ З СОЦІАЛЬНОЇ
РОБОТИ**

Освітній ступінь: магістр

Спеціальність: 231 Соціальна робота

Освітньо-професійна програма: Соціальна робота. Психологія

Програма фахового вступного випробування з соціальної роботи для студентів галузі знань 23 Соціальна робота спеціальності 231 Соціальна робота. Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2019. 13 с.

Укладачі:

Шахов В.І., доктор педагогічних наук, професор кафедри психології та соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;

Лящ О.П., кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Рецензенти:

Акімова О.В., доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;

Клочко Н.І., кандидат педагогічних наук, доцент Вінницького соціально- економічного інституту університету «Україна».

Програма фахового вступного випробування затверджена на засіданні вченої ради Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 13 від 19 березня 2019 р.)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1. **Мета** фахового вступного випробування - з'ясувати рівень теоретичних знань та практичних навичок абітурієнтів, які виявили бажання навчатися за ОПП «Соціальна робота. Психологія» галузі знань 23 Соціальна робота спеціальності 231 Соціальна робота СВО магістра.

До випробувань допускаються особи, які завершили навчання за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота, напрямом підготовки 6.010106 Соціальна педагогіка.

Програма фахового вступного випробування охоплює такі розділи:

Розділ 1. Теорія соціальної роботи.

Розділ 2. Технології соціальної роботи.

Розділ 3. Соціальна робота з різними групами клієнтів.

Розділ 4. Психологія.

Програма вступного фахового випробування охоплює коло питань, які в сукупності характеризують вимоги до компетентності особи, що бажає вступити до магістратури за спеціальністю 231 Соціальна робота:

- об'єктивні тенденції розвитку й основні підходи до визначення сутності соціальної роботи як професійної діяльності;
- сучасні теорії соціальної роботи;
- психологічне забезпечення соціальної роботи;
- теоретичні основи та загальні технології соціальної роботи;
- межі професійної компетентності соціального працівника та етичні принципи соціальної роботи;
- технології соціальної роботи з різними категоріями населення;
- особливості соціальної роботи з клієнтами різного віку;
- детермінація соціальних патологій і шляхи їх подолання;
- специфіка соціальної роботи з особами з ознаками девіантної поведінки;
- зміст соціальної роботи з вразливими категоріями населення;
- закономірності психічного розвитку на різних етапах онтогенезу;
- особливості соціалізації особистості та впливу на цей процес різних соціальних груп.

Програма вступного фахового випробування має показати спроможність абітурієнта, що бажає вступити до магістратури за спеціальністю 231 Соціальна робота, опановувати новий навчальний матеріал з урахуванням міри сформованих компетентностей на попередньому рівні вищої освіти:

- аналізувати сучасні тенденції розвитку та сутність соціальної роботи як професійної діяльності.
- характеризувати теорії соціальної роботи і визначати їх практичну складову;
- визначати функції соціальної роботи, її суб'єктів та об'єктів;
- розуміти професійні та етичні вимоги до фахівців з соціальної роботи, моделювати процес надання соціальних послуг з їх урахуванням;
- демонструвати розуміння доцільності застосування конкретних технологій соціальної роботи в різних ситуаціях професійної діяльності;
- вміти розкривати алгоритм дій фахівця соціальної роботи в контексті реалізації соціальної роботи з різними категоріями населення;
- застосувати знання з різних галузей психології для налагодження системи соціально-психологічного супроводу процесу надання соціальних послуг різним категоріям населення.

Під час підготовки до вступного випробування рекомендується користуватися літературою, список якої наведено наприкінці комплексу матеріалів.

Під час проведення вступних фахових випробувань на навчання за програмою магістра екзаменаційна комісія визначає ступінь готовності вступника до опанування програмного матеріалу.

Вступні випробування проводяться з усіма претендентами стосовно зарахування на навчання за програмою магістра. Під час екзамену вступник повинен дати максимально повні відповіді. Кожен член екзаменаційної комісії оцінює якість кожної відповіді, фіксуючи своє рішення письмово.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Теоретичні моделі і методи соціальної роботи. Класифікація теоретичних моделей соціальної роботи: формальні та неформальні теорії; теорії соціальної роботи та соціогуманітарні науки; загальна характеристика основних моделей соціальної роботи. Методи і технології соціальної роботи. Взаємозв'язок теорії та практики соціальної роботи. Психологічні моделі соціальної роботи. Психодинамічна модель соціальної роботи. Біхевіористична модель соціальної роботи. Когнітивна модель соціальної роботи. Системна модель соціальної роботи. Екологічна модель соціальної роботи. Соціально-радикальна модель соціальної роботи. Соціальна робота у кризових ситуаціях. Кризове втручання як модель соціальної роботи. Екзистенціальна модель соціальної роботи. Використання у соціальній роботі теорії ролей. Індивідуальне консультування в соціальній роботі. Процес індивідуального консультування. Проведення тренінгів у соціальній роботі.

РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Сутність та класифікація соціальних технологій. Соціальні технології як специфічна система знань та сукупність прийомів, методів і дій на соціальний об'єкт. Сутність технології соціальної роботи. Технологія соціальної адаптації. Технологія соціальної реабілітації. Технологія соціальної терапії. Технологія соціальної профілактики. Організація профілактичної роботи. Технологія соціального супроводу та інспектування.

Реалізація опіки й піклування як технологічний процес. Соціальна діагностика: цілі, етапи, принципи та види. Соціальна експертиза: моделі та методи проведення. Технологія прогнозування. Технологія моделювання. Соціальне проектування: розробка та оцінка проекту. Методи соціального посередництва й консультування. Технологія моніторингу та оцінки ефективності.

Теоретичні засади роботи з клієнтами соціальних служб. Технології соціальної роботи з сім'єю. Технологія роботи з групами клієнтів, які зазнали насилля в сім'ї. Технології соціальної роботи з дітьми, які залишилися без батьківського піклування та дітьми вулиці.

Технологія соціальної роботи з молоддю. Соціальний захист жінок та технології роботи з ними. Технології соціальної роботи з людьми з особливими потребами. Технології соціального передбачення.

Психологічні технології в соціальній роботі. Соціально-педагогічні технології в соціальній роботі. Соціологічні технології в соціальній роботі. Технології соціального захисту населення.

РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З РІЗНИМИ ГРУПАМИ КЛІЄНТІВ

Становлення соціальної роботи з різними групами клієнтів. Індивідуальний підхід у соціальній роботі. Соціальна робота з клієнтами різного віку. Соціальна робота з особами похилого віку.

Соціальна робота з молоддю. Соціальна робота з сім'ями, що опинились у складних життєвих обставинах. Соціальна робота з молодими сім'ями. Соціальна робота з клієнтами, які зазнали насилля в сім'ї.

Типологізація за групами девіантної поведінки. Соціальна робота з особами, схильними до правопорушень. Технології подолання девіантної поведінки. Соціальна робота з особами, яким властива адиктивна поведінка. Соціальна робота з особами алкогольної та наркотичної залежності. Соціальна робота з представниками проблемних груп.

Соціальна робота з особами з інвалідністю. Соціальна робота з біженцями та внутрішньо переміщеними особами. Соціальна робота з військовослужбовцями (їх сім'ями) та ув'язненими. Соціальна робота з особами без визначеного місця проживання, з обмеженими можливостями.

РОЗДІЛ 4. ПСИХОЛОГІЯ

Предмет психології. Поняття особистості у психології. Психологія пізнавальної сфери особистості: увага, відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява, увага. Психологія емоційно-вольової сфери особистості. Психічні властивості особистості.

Поняття про психічний розвиток особистості та його періодизацію. Поняття про вікові психічні новоутворення, провідну діяльність, кризи та сенситивні періоди психічного розвитку. Нерівномірність психічного розвитку особистості та її причини. Психологія дітей перших трьох років життя.

Психологія дітей дошкільного віку. Психологія молодших школярів. Психологія підлітків та юнаків. Психологія дорослості.

Соціальна психологія спілкування. Психологія спільної діяльності. Соціальна психологія особистості. Психологія великих соціальних груп. Психологія малої групи.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ

Теорія соціальної роботи

1. Соціальна робота в системі знань про людину та суспільство.
2. Зміст та використання психологічних теорій і методів у соціальній роботі.
3. Теорії та моделі соціальної роботи.
4. Взаємозв'язок теорії і практики соціальної роботи.
5. Формальні та неформальні теорії соціальної роботи.
6. Психодинамічна модель соціальної роботи.
7. Біхевіористична модель соціальної роботи.
8. Когнітивна модель соціальної роботи.
9. Системна модель соціальної роботи.
10. Екологічна модель соціальної роботи.
11. Соціально-радикальна модель соціальної роботи.
12. Соціальна робота у кризових ситуаціях.
13. Критичне втручання як модель соціальної роботи.
14. Екзистенціальна модель соціальної роботи.
15. Використання у соціальній роботі теорії ролей.
16. Індивідуальне консультування в соціальній роботі.
17. Проведення тренінгів у соціальній роботі.
18. Вулична робота.
19. Вимоги до особистості фахівця із соціальної роботи.
20. Міжнародні етичні стандарти соціальної роботи.

Технології соціальної роботи

1. Основні підходи до визначення сутності соціальних технологій.
2. Зміст, компоненти та етапи технологічного процесу соціальної роботи.
3. Класифікація та функції технологій соціальної роботи.

4. Порівняльний аналіз соціальних технологій і технологій матеріально-виробничої сфери життєдіяльності суспільства.
5. Зміст, сутність та етапи технологій соціальної діагностики.
6. Характеристика методів проведення діагностичного дослідження і методів аналізу діагностичної інформації.
7. Поняття і функціональне призначення соціальної експертизи.
8. Моделі соціальної експертизи.
9. Порядок замовлення соціальної експертизи. Етапи роботи експертів.
10. Порівняльний аналіз очних і заочних форм роботи з експертами.
11. Технології соціального проектування: зміст, сутність, етапи та основні принципи.
12. Методи і методики соціального проектування.
13. Соціологічні технології в соціальній роботі.
14. Психологічні технології в соціальній роботі.
15. Специфіка консультування в соціальній роботі.
16. Специфіка індивідуального консультування в соціальній роботі.
17. Основне призначення представництва в соціальній роботі.
18. Методи й технології соціального захисту населення в сучасних умовах.
19. Сутність соціальної адаптації та дезадаптації поведінки.
20. Технології соціальної реабілітації та терапії.
21. Технології соціальної роботи з різними категоріями населення (літнього та похилого віку, молоддю, інвалідами, громадкістю, сім'єю, жінками, дезадаптованими дітьми та підлітками, пенітенціарній системі).
22. Загальна характеристика технологій соціального прогнозування.
23. Зміст та завдання профілактики безробіття серед молоді.
24. Соціальна профілактика бездоглядності та безпритульності дітей.
25. Соціальна профілактика як технологія соціальної роботи: специфіка впровадження в Україні.
26. Характеристика стратегій соціальної адаптації. Види соціальної адаптації.
27. Соціальна реабілітації та соціальна адаптація як технології соціальної роботи.
28. Характеристика видів реабілітації інвалідів. Порядок здійснення реабілітації в інтернатних закладах.
29. Актуальність використання технологій терапії в соціальній роботі.
30. Технології соціальної роботи в громаді.
31. Роль соціального працівника в процесі групової роботи. Групи взаємодопомоги.
32. Технологія кризового втручання: досвід застосування в Україні.
33. Особливості застосування психологічних та соціологічних технологій в соціальній роботі.
34. Методи і технології соціального захисту (підтримки) населення в сучасних умовах.
35. Загальна характеристика педагогічних методів і соціально-педагогічних технологій в соціальній роботі.

Соціальна робота з різними групами клієнтів

1. Сучасні тенденції соціальної роботи з особливими групами клієнтів в Україні.
2. Характеристика і типологія клієнтів у соціальній роботі.
3. Проблема вікової типології в соціальній роботі.
4. Соціальна робота з віковою групою (дошкільне дитинство, молодшого школяра, підліткового віку, рання юність).
5. Технологія подолання девіантної поведінки дитини.
6. Соціальна робота з людьми зрілого віку.
7. Етапи технології індивідуальної соціальної допомоги людям зрілого віку.
8. Соціальна робота з представниками проблемних груп.
9. Соціальна характеристика групи: особи алкогольної, наркотичної, залежності, військовослужбовці та їх сім'ями, жінки, особи без визначеного місця проживання, особи з обмеженими можливостями, інваліди, мігранти, біженці й переміщені особи, жертви насилля, злиденні, люди похилого віку.
10. Соціальна робота з особами алкогольної, наркотичної, залежності, військовослужбовцями та їх сім'ями, жінками, особами без визначеного місця проживання, особами з обмеженими можливостями, інвалідами, мігрантами, біженцями й переміщеними особами, жертвами насилля, злиденними, людьми похилого віку.
11. Моделі соціальної роботи з різними типами сімей: бездітна та багатодітна сім'я, молода сім'я, складна та опікунська сім'я, сім'ї, де засуджені батьки або інші члени сім'ї.
12. Напрями соціальної роботи з сім'єю: сімейна психопрофілактика, сімейна терапія.
13. Профілактика захворювань, що передаються статевим шляхом, та ВІЛ та соціальна реабілітація осіб, які живуть з ВІЛ.
14. Соціальна робота з біженцями та внутрішньо переміщеними особами
15. Соціальна робота з безпритульними та бездоглядними дітьми.

Психологія

1. Поняття про особистість у психології. Погляди на структуру особистості вітчизняних і зарубіжних психологів.
2. Психологічна структура діяльності. Види, засоби діяльності.
3. Психологія емоційно-вольової сфери особистості.
4. Пізнавальні психічні процеси.
5. Типологія темпераменту особистості.
6. Особливості характеру особистості.
7. Поняття про здібності. Задатки та здібності. Види здібностей.
8. Поняття про психіку як форму відображення об'єктивної дійсності. Функції психіки, види психічних явищ.

9. Психічний розвиток особистості. Теорії психічного розвитку. Закономірності психічного розвитку.
10. Періодизація психічного розвитку. Характеристика поглядів на періодизацію психічного розвитку вітчизняних та зарубіжних науковців.
11. Психічний розвиток дітей першого року життя.
12. Психологічна характеристика дітей раннього віку.
13. Психологічна характеристика дітей дошкільного віку.
14. Психологічна характеристика дітей молодшого шкільного віку.
15. Психічний розвиток осіб підліткового віку.
16. Психічний розвиток осіб юнацького віку
17. Періодизація періоду дорослості. Кризи дорослості.
18. Психічний розвиток у різні періоди дорослості.
19. Поняття спілкування в соціальній психології.
20. Особистість в соціальній психології.
21. Соціалізація та ресоціалізація особистості.
22. Групи в соціальній психології.
23. Мала група як об'єкт вивчення соціальної психології.
24. Великі групи як об'єкт вивчення соціальної психології.
25. Характеристика групових процесів та групової динаміки.

4. КРИТЕРІЙ ТА НОРМИ ОЦІЮВАННЯ ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ

Оцінювання відповідей абітурієнтів під час складання фахового вступного випробування з соціальної роботи відбувається згідно з національною шкалою, а також за шкалою ECTS і розширеною шкалою.

Сума балів	Оцінка ECTS	Оцінка за розширеною шкалою
90-100	A	відмінно
80-89	B	дуже добре
75-79	C	добре
60-74	D	задовільно
50-59	E	достатньо
35-49	FX	незадовільно
1-34	F	неприйнятно

Під час фахового вступного випробування передбачається з'ясування повноти і глибини опанування вступником обсягу навчального матеріалу за даною програмою за наступними критеріями:

- **відмінно (90-100 балів, A)** абітурієнт продемонстрував знання теоретичних проблем соціальної роботи та психології, вільно користується

науково-понятійним апаратом соціальної роботи та психології, безпомилково визначає особливості реалізації технологій соціальної роботи, психологічних явищ, дає повну і розгорнуту самостійну відповідь з конкретного питання, спирається в аргументації на сучасну наукову літературу, вміє аналізувати, визначати доцільність реалізації різних технологій соціальної роботи відповідно до специфічного життєвого контексту;

- **добре (75-89 балів; B, C)** абітурієнт в цілому засвоїв основні теоретичні положення соціальної роботи та психології, вміє визначати основні етапи, особливості застосування технологій соціальної роботи в практиці надання соціальних послуг різним категоріям населення, розуміє психологічний контекст соціальної роботи, демонструє здатність до часткового самостійного резюмування й аналізу професійно значущої інформації;

задовільно, достатньо (50-74 балів; D, E) абітурієнт в цілому здатний користуватися головними загальними поняттями соціальної роботи і психології, спроможний певною мірою ідентифікувати сутність проблем соціальної роботи, дає фрагментарні, неповні або неточні відповіді, обмежується загальними поверхневими характеристиками технологій соціальної роботи, не робить необхідних узагальнень, помиляється при спробах демонструвати практичний контекст надання соціальних послуг різним категоріям населення;

незадовільно (0-49 балів, FX, X) абітурієнт не демонструє розуміння теорій, технологій соціальної роботи, має фрагментарні знання базових понять, нездатний застосувати теоретичну інформацію для розв'язання практичних завдань, відповідь поверхова, неточна, допускаються грубі помилки принципового характеру.

Рекомендована література

1. Ануфрієва Н.М. Соціальна психологія : навч. посіб. К. : Кравела, 2015. 296 с.
2. Варій М. Й. Психологія особистості : Навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.]. К.: Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
3. Ваховський Л.Ц., Кратінова В.О., Песоцька О.П., Караман О.Л. Луганськ: "Альма-матер", 2013. 198 с.
4. Голубенко Т. О. Технології соціальної роботи з людьми похилого віку : навч. посіб. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014.
5. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога : Навч. посібник для ВНЗ. К. : Видавничий Дім «Слово». 2008. 240 с.
6. Змановская Е. В. Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения): учеб. пособие / Е. В. Змановская, - М. : Академия, 2003. - 288 с.
7. Іванова І. Б. Соціальна робота з людьми з особливими потребами: навч. посіб. / І. Б. Іванова, - К. : За друга, 2011. - 416 с.
8. Капська, А. Й. Соціальна робота : навч. Посібник. М-во освіти і науки, молоді та спорту України. К. : Слово, 2011. 400 с.
9. Копець Л. В. Психологія особистості : Навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.]. [2-е вид.] К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 459 с.
10. Лукашевич М. П., Мигович І.І. Теорія і методи соціальної роботи: навч. посібн. К. : МАУП, 2003. 168 с.
11. Лютий В. П. Соціальна робота з групами девіантної поведінки: навч. посіб. К. : Академія праці і соціальних відносин, 2000. 50 с.
12. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. Кн. 2: Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія. Чернівці : Книги - ХХІ, 2010. 464 с.
13. Павелків Р.В. Дитяча психологія: навч. посіб. для самост. роботи студ. К. : Академвидав, 2011. 373 с.
14. Савчин М.В. Вікова психологія: Навчальний посібник. К.: Академія, 2005. 360 с.
15. Соціальна робота в Україні: навч. посібник / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Марченко та ін.; за заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. К. : Центр навчальної літератури. 2004. 256 с.
16. Соціальна робота з людьми, які живуть з ВІЛ/СНІДом : метод. посіб. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія». 2007. 615 с.
17. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів: науково-навчально-методичний посібник для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соціальної педагогіки, соціальної роботи / Харченко С.Я., Кратінов М.С.,
18. Соціальна робота: технологічний аспект: Навчальний посібник / За ред. проф. А. Й. Капської. К. : Центр навчальної літератури, 2004. 352 с.

19. Теорії і методи соціальної роботи : Підручник / [За ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича]. К. : Академвидав. 2005. 328 с.
20. Тюптя Л. Т. Соціальна робота (теорія і практика) : Навч. посіб. К. : ВМУРОЛ «Україна», 2008. 574 с.
21. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи. Навчальний посібник. Центр навчальної літератури, 2006. 464 с.
22. Щотка О.П. Вікова психологія дорослої людини : навч. посіб. Ніжин : РВВ НДПУ ім. М.Гоголя, 2001. 194 с.

5. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ЗАДАЧ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

Ситуація 1. У школі є підлітки, які вчинили аморальні вчинки: крадіжки, хуліганство, псування державного майна. Усі вони мають низьку успішність у школі, часто пропускають заняття. Ці підлітки знаходяться на обліку в дитячій кімнаті міліції.

Завдання. Складіть план роботи соціального працівника з такими дітьми на місяць.

Ситуація 2. 8-річний хлопчик потрапляє до дитячого будинку. До цього він жив з бабусею і дідусем, але сталася трагедія - його рідня загинула. Дитині важко пристосуватися до нового життя.

Завдання. Як Ви вважаєте, якщо адаптація і не відбудеться, які наслідки можуть бути у особистісному розвитку дитини? Які методи та прийоми можна застосовувати, допомагаючи дитині в індивідуальному розвитку, самоствердженні?

Ситуація 3. Батьки Сергія - хронічні алкоголіки. Єдиний син завжди бездоглядний, йому ніде вчити уроки, ночувати, бо батьки часто виганяють його з будинку, аби він не заважав їхній компанії. Хлопець усього боїться, соромиться своїх батьків. Зростає «загнаним», боязливим, не може себе захистити. Друзів у Сергія немає, намагається догодити своїм потенційним захисникам, виконує їхні доручення. Серед цих друзів є старші за нього з асоціальною поведінкою.

Голова комісії, доктор пед. наук, професор Шахов В.І.
Завдання. Чи може соціальний працівник допомогти дитині? У чому буде виражатися ця допомога? Як обмежити спілкування дитини з батьками?

Ситуація 4. Підліток входить до групи ризику у школі. Його сім'я неблагополучна. Вихованням займається мати, яка веде асоціальний спосіб життя. Дитина пропустила багато занять. Соціальний працівник вимушений відвідати сім'ю.

Завдання. З чого починати діагностику сім'ї? На що варто звернути увагу соціальному працівнику під час відвідування родини?

Ситуація 5. Мати соромилася свого сина, який народився з фізичною вадою (одна нога коротша за іншу). Спочатку він жив у бабусі, а після

досягнення шкільного віку мати віддала його в школу-інтернат. Іноді вона забувала його забирати. Дитина почувала себе непотрібною та нещасною.

Завдання. Якими можуть бути дії соціального працівника в даній ситуації?

Голова комісії

доктор пед. наук, професор Шахов В.І.